

Judita ŽUKIENĖ

Lietuvos muzikos ir teatro
akademija

Stasio Vainiūno fortepijoninių kūrinių sąrašo rekonstrukcija

ANOTACIJA. Straipsnio objektas – Stasio Vainiūno (1909–1982) fortepijoninių kūrinių sąrašas. Įvairūs skirtingu metu paties kompozitoriaus ir kitų autorių sudaryti Vainiūno kūrinių sąrašai, egzistuojantys rankraščiuose (saugomi Lietuvos literatūros ir meno archyve; toliau – LLMA), publikuoti kūrėjui skirtuose leidiniuose (Jasinskas 1960; Narbutienė 1991; 2010) ar funkcionuojantys duomenų bazėse internete, iš esmės atspindi kūrybos apimtį ir pobūdį. Tačiau ir palyginti neseniai publikuotose Vainiūno kūrybos apžvalgose esama atsikartojančių klaidų. Ne visi kūriniai išliko, dalis jų iki šiol nepublikuoti, ne viską kompozitorius nuosekliai žymėjo, tad susidarius poreikiui sudaryti pilną, patikslintą chronologinį Vainiūno fortepijoninių kūrinių sąrašą, iškyla iki šiol neatsakytų klausimų. Šiuo tyrimu siekiama patikslinti ir papildyti informaciją apie Vainiūno fortepijoninę kūrybą, rekonstruoti kūrinių fortepijonui sąrašą bei jų chronologiją. Tuo tikslu atlikta tyrimo šaltinių – kūrybos sąrašų ir kūrinių rankraščių – analizė (dėmesį sutelkiant į patį kūrinio sukūrimo faktą ir datą), nagrinėjamos kompozicijų sukūrimo metų nustatymo ir numeracijos problemos.

REIKŠMINIAI

ŽODŽIAI:

Stasys Vainiūnas,
kūrinių sąrašas,
fortepijoninė kūryba,
kūrybos numeracija.

Kompozitorių kūrybos sąvadai tyrėjams, redaktoriams ir leidėjams kelia daug klausimų ir problemų, o noras sudaryti pilną, metodologiškai pagrįstą kūrinių sąrašą, numeruojant visas autoriaus kompozicijas, tampa rimtu iššūkiu tyrėjams. Peržvelgiant lietuvių muzikos kūrybos fiksavimo atvejus ir susiklosčiusią patirtį, atsiveria įvairios rūšiavimo strategijų pasirinkimo galimybės ir kartu akivaizdi tradicijos stoka. Tiesa, esama atvejų, kai paties autoriaus dėka visi kūriniai, iš esmės laikantis ir jų sukūrimo chronologijos, yra sunumeruoti opusais. Ryškus pavyzdys lietuvių muzikoje – Vytauto Bacevičiaus kūrybos numeracija¹. Kūrinių sąrašo sudarymo ir žymėjimo numeriais sudėtingumą lietuvių muzikologijoje atspindi net penkios Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikinės kūrybos numeracijos².

- 1 Pilnas kūrinių sąvadas (žanriniu principu) funkcionuoja LLMA, f. 118. V. Bacevičiaus kūrinių sąrašas, sudarytas pagal kompozitoriaus žymėjimą opusais, publikuojamas Onos Narbutienės sudarytoje monografijoje (*Vytautas Bacevičius* 2005: 414–416).
- 2 „Šiandien turime net penkias M. K. Čiurlionio muzikos numeracijas: originali paties kompozitoriaus numeracija opusais, kompozitoriaus sesers Jadvygos Čiurlionytės numeracija opusais (I – 1957, II – 1975), M. K. Čiurlionio bibliografijos sudarytojų numeracija (1970), muzikologo Vytauto

Itin išsamūs lietuvių kompozitorių kūrinių sąrašai skelbiami Lietuvos muzikos informacijos centro duomenų bazėje³. Tačiau juos taip pat būtina įdėmiau peržiūrėti, o randantis naujiems kūriniams, naujiems jų leidimams ar mokslinių tyrimų rezultatams – nuolat tikslinti ir atnaujinti. Ne išimtis ir daug žinių apie kompozitoriaus kūrinius teikianti Vainiūno kūrinių suvestinė, bet dalį informacijos jau būtina patikslinti ar atnaujinti.

Stasys Vainiūnas (1909–1982) – lietuvių pianistas ir kompozitorius, aktyvią kūrybinę veiklą pradėjęs XX a. penktajame dešimtmetyje, pripažinimo sulaukęs kaip instrumentinės muzikos autorius⁴. Jo kūryba fortepijonui persmelkta pianisto virtuozo patirtimi, o keturi koncertai fortepijonui ir orkestrui, „Mažoji vabzdžių siuita“ ir kiti kūriniai tapo svaria lietuvių fortepijoninės muzikos dalimi.

Egzistuoja įvairūs Vainiūno kūrinių sąrašai. Vieni jų – paties autoriaus sudaryti rengiant savo kūrybines biografijas, sąrašus SSRS kompozitorių sąjungai ir kt. Kūrinių sąrašus rengė ir muzikologai, tyrinėdami Vainiūno kūrybą ir rengdami publikacijas (Kazys Jasinskas, Ona Narbutienė, Vytautė Markeliūnienė). Išsamiausias Vainiūno kūrinių sąrašas, kurį parengė Renata Varanavičiūtė, skelbiamas Lietuvos muzikos informacijos centro internetinėje duomenų bazėje⁵. Labai informatyvus yra ir preciziškai suformuotas Vainiūno fondo aprašas LLMA (f. 68, ap. 1; jame nurodyti kūrinių pavadinimai, žanrai, sukūrimo metai, opuso numeris ir kt. informacija). Žinoma, informacijos apie kūrinių suteikia ir kūrinių rankraščiai, saugomi LLMA, išleistos natos bei garso įrašai.

Atlikus pirminę šaltinių peržiūrą paaiškėjo, kad juose teikiama informacija apie kūrinius nesutampa, yra klaidų ir netikslumų, ir tai lemia tiek paties kompozitoriaus skirtingai nurodoma kūrinių (ankstyvojo periodo) chronologija⁶, tiek fragmentiškai

Landsbergio numeracija (1986) ir muzikologo Dariaus Kučinsko numeracija (2007). Kiekviena šių numeracijų liudija tiek naujai atrastus kūrinius ir jų rankraščius, tiek ir mokslinių tyrimų rezultatus“ (<http://ciurlionis.eu/lt/muzika/>).

3 www.mic.lt

4 Svarbiausios Vainiūno gyvenimo datos: 1923–1933 m. studijavo Rygos konservatorijoje fortepijono specialybę, 1934 m. ten pat baigė ir kompozicijos studijas. 1933 m. tapo tarptautinio dainininkų ir pianistų konkurso Vienoje laureatu. 1935–1936 m. stažavosi Vienos muzikos akademijoje. 1930–1938 m. (su pertraukomis) mokytojavo Rygos lietuvių gimnazijoje. Nuo 1938 m. pradėjo mokyti skambinti fortepijonu Klaipėdos muzikos mokykloje (1939 m. mokykla perkelta į Šiaulius). 1942 m. pakviestas dėstyti Kauno konservatorijoje. 1949 m. persikėlė į Vilnių, kur iki mirties dėstė Lietuvos konservatorijoje (1953 m. tapo profesoriumi), buvo Fortepijono katedros vedėju (1951–1973).

5 <https://www.mic.lt/lt/baze/klasikine-siuolaikine/kompozitoriai/vainiunas/>

6 Apie kompozitoriaus sudarytuose sąrašuose skirtingai nurodomas to paties kūrinio datas užsimena ir Ona Narbutienė, rašydama apie Pirmąjį koncertą fortepijonui ir orkestrui bei Trio fortepijonui, smuikui ir violončelei: „Kompozitoriaus kūrinių sąrašuose (sudarytuose jam gyvam esant) jie datuojami įvairiai – 1945 ir 1946 m. Matyt, vienu atveju kompozitorius turėjo omenyje premjeros, kitu – parašymo datą“ (Narbutienė 1991: 82).

naudojama numeracija opusais. Siekiant atitaisyti įsivėlusius netikslumus, buvo reviduota skirtinguose šaltiniuose esanti informacija apie kūrinius, jų sukūrimo laiką ir aplinkybes.

Šaltinių peržvalga

Tyrimui buvo pasitelkti įvairūs šaltiniai, o pagrindu tapo keli paties kompozitoriaus ar kitų autorių sudaryti Stasio Vainiūno kūrinių sąrašai. Jie visi skirtingi, vienas kitą papildantys, teikiantys informaciją įvairiais aspektais. Siekiant išvengti neaiškumo, galimos painiavos dėl sąrašų gausos, pateikiame trumpą, sisteminančią sąrašų peržvalgą.

Sąrašų rankraščiai, saugomi LLMA Stasio Vainiūno fonde (LLMA, f. 68), į kuriuos įtraukti kūriniai fortepijonui. Tik dalis rankraščių autoriaus pasirašyti, juose nurodoma sudarymo data. Todėl sąrašams, kuriuose nenurodyti metai, tyrime priskiriami paskutinio įvardyto kūrinio sukūrimo metai, pridedant žodį „po“.

1. „Komp. Stasio Vainiūno trumpas veikalų sąrašas“ (po 1947 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 1). Kompozitoriaus pasirašytas, tačiau data nenurodyta. Rankraštis. Įtraukti 8 kūriniai, nurodomi jiems priskirti opuso numeriai. Pažymėtina, kad jau šiame sąrašė praleidžiami kūriniai op. 3, 6, 8, 10, tad galime spėti, kad kūrėjui jie pasirodė ne tokie reikšmingi. Kad į sąrašą įtraukti ne visi kūriniai, pabrėžiama ir baigiamąja remarka: „ir daug kitų“.
2. „SSRS sovietinių kompozitorių sąjungos nario kompozitoriaus Vainiūno Stasio, Andriaus kūrinių sąrašas“ (1952 m. gruodžio 26 d.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 5–6). Kompozitoriaus pasirašytas, parengtas rusų kalba. Rankraštis. Įrašyta 15 kūrinių. Nurodomi sukūrimo metai, pirmo atlikimo metai ir vieta, leidiniai, atsiliepimai apie kūrinį spaudoje.
3. „Kompozitoriaus Vainiūno Stasio, s. Andriaus, Kūrybinė biografija (Kūrinių sąrašas)“ (po 1957 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 2). Kompozitoriaus sudarytas. Yra tik vienas lapas, tad tai tik sąrašo fragmentas. Rankraštis. Sąrašė 10 kūrinių, grupuojamų pagal žanrus (I. Simfoninė muzika. II. Kamerinė muzika) ir išdėstytų chronologiškai. Numeracija opusais šiame sąrašė, kaip ir vėliau autoriaus sudarytuose, neregūruoja.
4. „SSRS sovietinių kompozitorių sąjungos nario kompozitoriaus Vainiūno Stasio, Andriaus kūrinių sąrašas“ (po 1966 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 7–8). Kompozitoriaus sudarytas. Rankraštis, rusų kalba. Įtrauktos 46 kūrinių pozicijos. Sudaryta žanriniu principu. Tai pats išsamiausias, tikėtina, paties kompozitoriaus

parengtas sąrašo rankraštis. Čia pirmą kartą pateikiami ir studijų metais sukurtų kompozicijų pavadinimai. Be to, jame tiksliausiai nurodomi kūrinių sukūrimo metai. Šiuo sąrašu remiamasi šiame tyrime sudarant pagrindinį fortepijoninių kūrinių sąrašą.

5. Sąrašas be pavadinimo (po 1960 / 1966 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 12). Rankraštis. Mašinraštis. Sąrašą sudaro 21 pozicija. Žanriniu principu, chronologine tvarka vardijami tik kūrinių pavadinimai. Surašyti tik reikšmingiausių kūrinių (sukurtų iki 1960 m.) pavadinimai. Vėliau sąrašas kompozitoriaus ranka koreguotas ir papildytas trimis kūrinių (iki 1966 m.).
6. „Kompozitoriaus St. Vainiūno svarbiausių kūrinių sąrašas“ (po 1977 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 14–15). Kompozitoriaus sudarytas. Rankraštis. Įtrauktos 49 pozicijos. Sudaryta žanriniu principu.
7. „St. Vainiūno kūrinių sąrašas“ (nuo 1949 iki 1979 m.; *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 16). Autorius nenustatytas. Rankraštis. Apima dalį kūrybos.

Kūrinių sąrašai, publikuoti monografijose. Informacijos apie kūrybą, konkrečius kūrinius, jų sukūrimo aplinkybes ir kompozicijos ypatumus gausu Vainiūno kūrybinei veiklai skirtose trijose monografijose:

8. Kazio Jasinsko žanriniu-chronologiniu principu sudarytas sąrašas yra pakankamai tikslus ir išsamus, tačiau jame surašyti kūriniai tik iki knygos išleidimo metų (Jasinskas 1960: 62–63).
9. Onos Narbutienės monografijoje publikuojamas sąrašas apima visą Vainiūno kūrybą, taip pat sudarytas žanriniu-chronologiniu principu (Narbutienė 1991: 468–471). Į jį įtraukti beveik visi žinomi Vainiūno kūriniai.
10. 2010 m. išleistoje monografijoje publikuojamas sudarytojos Vytautės Markeliūnienės parengtas spausdintų muzikos kūrinių sąrašas.

Lietuvos muzikos informacijos centro duomenų bazėje suvesti Vainiūno kūriniai:

11. Renatos Varanavičiūtės sudarytas kūrinių sąvadas (2004). 85 kūrinių pozicijos. Pateikiama itin daug duomenų (kūriniai, sukūrimo metai, natų leidiniai, garso įrašai, trukmė ir kt.). Tai itin paranku tiek tyrėjui, tiek atlikėjui, tačiau kai kurie nurodyti faktai yra tikslintini.

Papildomų duomenų ir informacijos tikslinant sąrašus teikia patys kūriniai: rankraščiai (saugomi *LLMA*) ir natų leidiniai. Nors šaltinių ir informacijos gausa negarantuoja atsakymų į visus kylančius klausimus, ji sudaro prielaidas detalesniam tyrimui, žinių revidavimui ir patikslinimui.

Sąrašo rekonstrukcija: informacijos suvestinė ir analizė

Rekonstruojant Vainiūno kūrinių fortepijonui sąrašą, jo pagrindu tapo duomenų apie sukurtas kompozicijas analizė: iki šio tyrimo sudarytų kūrinių sąrašų dekonstrukcija, revizija ir sisteminimas. Duomenys apie kūrinius (jų sukūrimo faktą, aplinkybes, sukūrimo datą ir numeraciją) nagrinėti etapais, taikant Narbutienės monografijoje įtvirtintą Vainiūno kūrybos periodizaciją – ankstyvieji kūriniai ir keturi periodai: pirmasis (1940–1948), antrasis (1949–1957), trečiasis (1957–1969), ketvirtasis (1970–1982) (Narbutienė 1991: 75–152).

Ankstyvieji kūriniai. Problemiškiausia yra kūrinių sąrašo rekonstravimo pradžia – pirmųjų kompozicijų įvardijimas ar informacijos apie juos patikslinimas. Ne visi Rygoje (iki 1938 m.) sukurtų fortepijoninių kūrinių rankraščiai išliko, o išlikusiuose nenurodytos sukūrimo datos. Be to, skirtinguose sąrašuose ir pats kompozitorius jas nurodo nevienodai.

Išsamiausiai XX a. ketvirtojo dešimtmečio kompozicijos išvardytos sąrašė, kompozitoriaus sudarytame iki 1966 m. (rusų k.):

- ◆ 4 preliudai ir fugos (1931);
- ◆ Skerco (1931);
- ◆ 3 polifoninės pjesės ir 2 etiudai (1932);
- ◆ Variacijos lietuvių liaudies tema (1933);
- ◆ Sonata cis-moll (1934);
- ◆ Du šokiai. „Polėkis“ (1934)⁷.

Dalis čia paminėtų ankstyvųjų fortepijoninių kūrinių nenurodyti kituose kompozitoriaus sudarytuose sąrašuose (4 preliudai ir fugos, 3 polifoninės pjesės ir 2 etiudai). Šiame sąrašė iš esmės dubliuojamas Kazio Jasinsko studijoje esantis kūrinių išvardijimas (Jasinskas 1960: 62). Skirtumas tik tas, kad knygoje randame tikslesnę dviejų šokių nuorodą – „Du suktiniai“ (1934), iš kurios atpažįstame „Lietuvišką šokį“ („Suktinį“)⁸. Tai patvirtina ir greta esantis netikslus šokio pavadinimo vertimas į rusų kalbą – „Порыв“⁹.

Po 1957 metų kompozitoriaus sudaryto sąrašo fragmente, kuriame iš ankstyvojo laikotarpio įtraukta tik variacijos ir sonata, nurodomos kitos kūrinių sukūrimo datos: Variacijos fortepijonui lietuvių liaudies tema (1934), Sonata cis-moll fortepijonui (1937). Dar ankstesniame, 1952 m., sąrašė sonata datuojama 1936 metais.

7 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 8.

8 Pirminiame juodraščio variante yra du šokiai. Tik vėliau jie buvo sujungti į vieną kūrinių (antrasis tapo vidurine pjesės dalimi).

9 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 8.

Narbutienės monografijoje pateiktame sąrašė (Narbutienė 1991: 469) Vainiūno ankstyvąją kūrybą fortepijonui reprezentuoja:

- ◆ Skerco Des-dur (1930)¹⁰;
- ◆ Fuga c-moll (1931–1932);
- ◆ Variacijos fortepijonui lietuvių liaudies dainos tema (1933);
- ◆ „Mažasis skerco“. Noktiurnas. Etiudas. „Lietuviškas šokis“ (1933–1934);
- ◆ Sonata cis-moll (1934);
- ◆ Šokiai fortepijonui: „Subatėlė“, „Blezdingėlė“ (1932–1934).

Šis sąrašas sudarytas akivaizdžiai remiantis išlikusiais rankraščiais. Jame randame kūrinius, nepaminėtus ankstesniuose sąrašuose. Kūrinių sukūrimo metai taip pat nurodomi pagrįstai: sonatos sukūrimas sutampa su kompozicijos studijų Rygos konservatorijoje baigimu (1934 m., tai diplominis darbas). Žinoma, kad variacijos sukurtos metais anksčiau.

Svarbios informacijos apie ankstyvuosius kūrinius pateikia ir bene anksčiausiai Vainiūno sudarytas sąrašas (iki 1947 m.). Jame nenurodytos sukūrimo datos, bet kūriniai sugrupuoti opusų numeracijos tvarka, o jų išdėstymas leidžia daryti prielaidas apie parašymo eiliškumą. Čia figūruoja šešios ankstyvojo kūrybos laikotarpio kompozicijos:

- ◆ Variacijos fortepijonui (lietuvių liaudies dainai), op. 1;
- ◆ Sonata fortepijonui c-moll, op. 2;
- ◆ 4 pjesės fortepijonui (Noktiurnas, Etiudas, „Mažasis skerco“, „Lietuviškas šokis“), op. 4¹¹.

Pagal tai galime daryti prielaidą, kad keturios pjesės buvo sukurtos jau po sonatos ir datuotinos 1934 metais.

Be jau minėtų kūrinių, LLMA Vainiūno fonde saugoma dar keletas ankstyvųjų kompozicijų, kurios papildoma ir užbaigia sąrašą. Tai trys lietuvių liaudies šokių fortepijonui rankraščiai: „Kubilas“ ir dvi „Sadutės“ (1932 m.). Jie ir didelė dalis išlikusių, į LLMA Vainiūno fondo aprašą įtrauktų kūrinių yra Lietuvos muzikos informacijos centro duomenų bazėje esančiame Vainiūno kūrinių sąrašė. Pastarajame pasigendame tik vienos „Sadutės“, o vokalinė kompozicija „Žiemkentėliai“ žymima kaip fortepijoninė (pakartota LLMA aprašė įsivėlusai klaida).

Susumavus visą iš įvairių šaltinių turimą informaciją apie ankstyvuosius Vainiūno fortepijoninius kūrinius, galima teigti, kad Rygoje buvo sukurtos šios kompozicijos:

10 Vardijant kūrinius naudojami originalūs, šaltinyje nurodyti kūrinių pavadinimai.

11 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 1.

- ◆ Skerco Des-dur (1930)¹²;
- ◆ 4 preliudai ir fugos (1931). Tikėtina, kad tarp jų buvo ir Fuga c-moll. Kitų kompozicijų rankraščiai neišliko;
- ◆ 3 polifoninės pjesės ir 2 etiudai (1932). Neiškilo. Tikėtina, kad vienas iš etiudų, o gal ir pjesė, įtraukti į kituose sąrašuose figūruojančias fortepijonines pjeses, pažymėtas op. 4;
- ◆ Variacijos lietuvių liaudies tema (1933);
- ◆ Sonata cis-moll (1934). Neiškilo;
- ◆ Pjesės: „Mažasis skerco“, Noktiurnas, Etiudas, „Lietuviškas šokis“ (1934);
- ◆ Šokiai fortepijonui: „Subatėlė“, „Blezdingėlė“ (1932–1934);
- ◆ Lietuvių liaudies šokiai: „Kubilas“, „Sadutė“ (1), „Sadutė“ (2) (1932).

Ne viską įmanoma tiksliai nustatyti, tebėra neaiškumų, nes tik dalis ankstyvosios kūrybos išliko. Pasak Narbutienės, „kilnojantis iš vienos vietos į kitą – Ryga, Klaipėda, vėl Ryga, Šiauliai, Kaunas – išsaugoti jaunystės rankraščius anaipol nebuvo pagrindinis rūpestis“ (Narbutienė 1991: 75). Nė vienas šio laikotarpio fortepijoninis kūrinys nebuvo publikuotas, nors opusų priskyrimas variacijoms, sonatai ir keturioms pjesėms, sudarant kūrybos numeraciją, atskleidžia autoriaus jiems teikiamą reikšmę.

Pirmasis laikotarpis (1940–1948). Šiuo periodu sukurtas vienintelis Vainiūno fortepijoninis kūrinys „Mažoji vabzdžių siuita“. 1940 m. Šiauliuose parašytas keturių pjesių ciklas tais pačiais metais buvo ir atliktas, sulaukė pripažinimo, o tuoj po karo buvo publikuotas¹³ ir išpopuliarėjo. Vis dėlto su šiuo kūriniu susijusi apmaudi datavimo klaida, įsivėlusį *Muzikos enciklopedijos* straipsnyje apie Vainiūną¹⁴, kur vietoj sukūrimo metų nurodoma pirmojo leidimo data (1949 m.), plinta ir kitose informacinio pobūdžio publikacijose.

Antrasis laikotarpis (1949–1957). Prie fortepijoninės pjesės žanro Vainiūnas sugrįžo daugiau kaip po dešimtmečio. 1953–1956 m. jis sukūrė pluoštą miniatiūrų, kurių identifikavimas skirtinguose šaltiniuose ir chronologija vėlgi kelia klausimų. Dalis jų buvo komponuojama kaip preliudai fortepijonui, dalis – kaip pjesės vaikams. Po 1966 m. kompozitoriaus sudarytame sąraše minima 13 fortepijoninių kompozicijų:

- ◆ Du preliudai: h-moll, d-moll (1953);
- ◆ 4 preliudai, „Vaikiška pjesė“, „Liaudies daina“ (1954);

12 Prie kūrinių, kurių sukūrimo metai įvairiuose šaltiniuose nurodomi skirtingai ir nėra pakankamo pagrindo patikslinti bei nurodyti vieną variantą, rašomos abi datos arba kelių galimų metų intervalas.

13 Stasys Vainiūnas. *Mažoji vabzdžių siuita*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1949.

14 A. Ambrazas, V. Juodpusis. Stasys Vainiūnas. *Muzikos enciklopedija*. T. 3. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, p. 576.

- ◆ 5 pjesės: „Lopšinė“, „Mažasis valsas“, „Kiškių daina“, „Liaudies daina“, „Lietuvių liaudies dainos parafrazė“ (1956)¹⁵.

Sąrašė pažymėta, kad visos paskutinės devynios pjesės sudaro 1957 m. išleistą rinkinį „Pjesės fortepijonui“¹⁶. Tačiau, palyginę sąrašą su leidinio turiniu, matome vieną skirtumą: „Liaudies daina“ rinkinyje įvardijama dainos pavadinimu „Bėkit, bareliai“.

Klausimų dėl sukūrimo datos ir patikslinto pavadinimo kyla nagrinėjant su parafraze fortepijonui susijusią informaciją. Dviejų liaudies dainų – „Oi tu ažuolėli“ ir sutartinės „Du dobilėliai“ – temomis (Narbutienė 1991: 113) grindžiama kompozicija tiek 1957 m. publikuotame natų rinkinyje, tiek po 1966 m. sudarytame sąrašė vadinama „Lietuvių liaudies dainos parafraze“. O LLMA Vainiūno fondo apraše randame du parafrazės rankraščius (1953 ir 1954 m.), iš kurių pirmasis pavadintas „Parafrazė lietuvių liaudies temomis“¹⁷. Kadangi kūrinyje naudojamos dvi skirtingų dainų melodijos, tokia pavadinimo formuluoatė atrodo pati tiksliausia. Be to, rankraščiai sudaro sąlygas patikslinti šio kūrinio sukūrimo metus, atmetant paplitusią vėlesnę datą – 1956-uosius.

Keturių preliudų pavadinimų kaitą paaiškinio Jasinskas: „Kiek vėliau St. Vainiūnas davė kai kuriems preliudams programines antraštes arba jų charakterį bei paskirtį nusakančius pavadinimus. Taip preliudas c-moll buvo pavadintas Noktiurnu, preliudas h-moll (*Vivo*) – Etiudu, preliudas a-moll (šeštasis) – „Polėkiu“, ir tik preliudui a-moll¹⁸ buvo paliktas senasis pavadinimas.“ Jasinskas monografijoje visus preliudus aprašo kartu: „šeši preliudai (c-moll, h-moll, d-moll, e-moll, h-moll ir a-moll) parašyti 1953–1954 metais“. Apie kompozitoriaus sumanymą sukurti 24 preliudų ciklą fortepijonui rašė Narbutienė: „apie tai kalbėjo 1954 m. vasario 16 d. perklausoje, rodydamas šešis preliudus (c-moll, b-moll, d-moll, e-moll, h-moll ir a-moll)“ (Narbutienė 1991: 111).

Bandant identifikuoti visus šešis preliudus, neaiškumo įneša ir LLMA saugomo mašinraščiu spausdinto sąrašo (po 1960 / 1966 m., paties autoriaus ranka papildytas) įrašai:

- ◆ 11. Preliudas c-moll Nr. 1;
- ◆ 12. Preliudas e-moll Nr. 3;
- ◆ 13. Preliudas a-moll Nr. 5;
- ◆ 14. Preliudas gis-moll Nr. 4;
- ◆ 15. Preliudas¹⁹.

15 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 8.

16 Stasys Vainiūnas. *Pjesės fortepijonui*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.

17 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 11, l. 1.

18 Korektūros klaida – turi būti „Preliudas e-moll“.

19 LLMA, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 12.

Tokia preliudų išdėstymo tvarka, skaičius ir atsiradusi nauja, anksčiau niekur neminėta, tonacija gis-moll kelia dar daugiau abejonių. Būtent atsižvelgdami į kūrinio tonaciją galime daryti prielaidą, kad ir „Liaudies daina“ (arba „Bėkit, bareliai“) viename iš sąrašų figūravo kaip Preliudas gis-moll. Vis dėlto įvairiuose sąrašuose minimų, 1953 m. datuojamų dviejų preliudų (h-moll ir d-moll) tyrimo metu nepavyko aptikti / atpažinti nei tarp rankraščių, nei išleistuose rinkiniuose.

Kurti fortepijonines pjeses vaikams, pasak Narbutienės, „buvo įvairių paskatų – namuose augo dvi mažos muzikantės, be to, kaip tik 1953–1954 metais muzikologė V. Krakauskaitė rengė savo „Jaunąjį pianistą“²⁰ ir ragino daugelį kompozitorių rašyti pjeses fortepijonui, laikantis tam tikrų metodinių nurodymų“ (Narbutienė 1991: 112). Vidos Krakauskaitės rinkiniui kompozitorius parašė dvi nesudėtingas pjeses: „Vaikišką pjesę“ ir „Liaudies dainą“²¹. „Lopšinė“, „Mažasis valsas“ ir „Kiškių daina“ (1956 m.) publikuotos 1957 m. Vainiūno pjesių rinkinyje²².

Apibendrinę turimas žinias ir sutikslinę su Lietuvos muzikos informacijos centro duomenų bazėje skelbiamu pilnu Vainiūno kūrinių sąrašu, galime rekonstruoti antrojo kūrybos laikotarpio fortepijoninių kūrinių sąrašą:

- ◆ Preliudas h-moll (1953, nerastas);
- ◆ Preliudas d-moll (1953, nerastas);
- ◆ „Parafrazė lietuvių liaudies temomis“ (1953–1954);
- ◆ Noktiurnas (Preliudas c-moll, 1954);
- ◆ Preliudas (e-moll, 1954);
- ◆ Etiudas (Preliudas h-moll, 1954);
- ◆ „Polėkis“ (Preliudas a-moll, 1954);
- ◆ „Vaikiška pjesė“ (1954);
- ◆ „Liaudies daina“ („Glotni galvelė“ tema, 1954);
- ◆ „Bėkit, bareliai“ („Liaudies daina“, Preliudas gis-moll, 1956);
- ◆ „Lopšinė“ (1956);
- ◆ „Mažasis valsas“ (1956);
- ◆ „Kiškių daina“ (1956).

20 Vida Krakauskaitė. *Jaunasis pianistas*. T. 1. Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1959.

21 Pastarosios pjesės pavadinimą galima patikslinti pagal LLMA apraše esantį įrašą: „Gluodni galvelė“ = „Liaudies daina“ (LLMA, f. 68, ap. 1).

22 Stasys Vainiūnas. *Pjesės fortepijonui*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.

Trečiasis ir ketvirtasis kūrybos laikotarpiai. Vėliau sukurtų kūrinių chronologija visuose šaltiniuose nurodoma identišškai ir abejonių beveik nekelia. Trečiuoju kūrybos laikotarpiu Vainiūnas sukūrė Baladę d-moll (1963) ir siuitą „Gimtinės pievos“ (1964) fortepijonui. Ketvirtojo laikotarpio fortepijoniniai opusai: „Rauda“ (skirta Čiurlioniui²³, 1972), Sonata-fantazija (1977) ir fortepijoninis ciklas „Aštuonios nuotaikos“ (1979).

Siuita „Vaikų kampelis“ (1982) yra paskutinis Vainiūno sukurtas ir jo paties atliktas kūrinys: vaikams skirtų penkių pjesių ciklas buvo išleistas jau po autoriaus mirties²⁴. Vėliausiai sukurti kūriniai nesunumeruoti ir opusais. Nors liko nenumeruota didelė dalis pjesių fortepijonui, pati numeracija vėlgi kvestionuotina.

Numeracijos opusais problema

Studijuojant tiek kūrinių rankraščius, tiek sąrašus ar / ir leidyboje susiformavusią tradiciją, matyti, kad kompozitorius naudojo numeracijos opusais sistemą. Tačiau sąrašas, kuriame kūriniai būtų surašyti pagal opusų numeraciją, neišliko. Jie nurodomi tik trumpajame autoriaus sąrašė (iki 1947 m.). Be to, priskirdamas opuso numerį autorius nesilaikė kūrinių chronologijos. Kaip pažymi Narbutienė, rašydama apie „Mažąją vabzdžių siuitą“, „kompozitorius ją pažymėjo op. 7, o anksčiau sukurtą „Lietuvišką šokį“ – op. 9. Panašių prieštaravimų kūrinių sąrašė yra ir daugiau, be to, daugelis vėlesnių kūrinių apskritai neturi tokių žymėjimų“ (Narbutienė 1991: 80). Dėl šios priežasties monografijoje apie Vainiūną kūrinių žymėjimo opusais buvo atsisakyta.

Pirmuoju opuso numeriu autorius pažymėjo Variacijas fortepijonui lietuvių liaudies tema²⁵. Iki tol jau buvo sukurta preliudų ir fugų, Skerco Des-dur, bet Vainiūnas šį kūrinių, matyt, laikė pirmuoju reikšmingu, vertu įtraukti į kūrybos numeraciją²⁶.

Tikėtina, kad egzistavo keli kūrinių žymėjimai²⁷. Ankstyviausiame, „Trumpame veikalų sąrašė“ (iki 1947 m.), „Lietuviškas šokis“ figūroja kaip ketvirta op. 4 fortepijoninė pjesė (visos sukurtos 1933–1934 m.)²⁸, o op. 9 numeruojamos „3 dainos mišriam chorui“. Vėliau „Lietuviškas šokis“, kaip jau minėta, žymimas op. 9 Nr. 2 ir, pažeidžiant chronologiją, atsiduria po 1940 m. sukurtos siuitos. „Lietuviško suktnio“ švarraštis perrašytas

23 Kūrinys sukurtas M. K. Čiurlionio pianistų konkurso užsakymu.

24 Stasys Vainiūnas. *Vaikų kampelis*. Vilnius: Vaga, 1986.

25 Rankraštyje opusas, kaip ir kūrinio antraštė italų kalba, užrašytas raudonu pieštuku. Tokių žymėjimų būta ir vėlesniuose rankraščiuose, tad tikėtina, kad šis papildymas prirašytas vėliau – tvarkant rankraščius.

26 Įdomu tai, kad Vainiūno amžininko pianisto ir kompozitoriaus Vytauto Bacevičiaus (1905–1970) kūrinių sąrašo numeriu pažymėtos taip pat variacijos: Tema su variacijomis fortepijonui op. 1 (1924 m.).

27 Apie tai užsimena ir Narbutienė, minėdama „naują žymėjimą“ (Narbutienė 1991: 94).

28 *LLMA*, f. 68, ap. 1, b. 165, l. 1.

gerokai vėliau po kūrinio sukūrimo, nes antraštė nurodyta tiek lietuvių, tiek rusų kalbomis, tad galime daryti prielaidą, kad jau sovietmečiu. Būtent švarraštyje aiškiai užrašytas vėlesnis opuso numeris.

Iš įvairių šaltinių rekonstravus visą Vainiūno kūrinių numeravimo opusais sąrašą atsiveria dar keletas sisteminimo proceso problemų:

- ◆ ne visus opusų numerius įmanoma identifikuoti; nepavyko nustatyti, kokie kūriniai kompozitoriaus buvo numeruoti opusais Nr. 6, 10, 13, 14, 19, 21, 26, 32, 37;
- ◆ nemaža dalis kūrinių (daugiausia fortepijoninės pjesės, dainos) liko nesunumeruota;
- ◆ yra atvejų, kai tuo pačiu numeriu žymimi du skirtingi kūriniai: op. 30 skirtinguose šaltiniuose numeruojama ir simfoninė uvertiūra „Už taiką“, ir Baladė d-moll fortepijonui;
- ◆ ta pati kompozicija skirtinguose šaltiniuose numeruojama skirtingais opuso numeriais („Lietuviškas šokis“ („Suktinis“).

Akivaizdu, kad Vainiūno kūrybos numeravimas opusais funkcionavo tik fragmentiškai, todėl dalis kūrinių (daugiausia – pjesės fortepijonui) liko nesunumeruoti. Ne visiems kūriniams nurodyti opusai „prigijo“, pavyzdžiui, „Raudos“ op. 39 arba „Sonatos-fantazijos“ op. 41 numerius aptinkame tik LLMA apraše ir fonde saugomuose rankraščiuose.

Apibendrinus visas turimas žinias apie Vainiūno sukurtus kūrinius fortepijonui, jų sukūrimo laiką ir numeraciją, pasitelkus paties kompozitoriaus ir kitų autorių sudarytus kūrybos sąrašus ir pačias kompozicijas, buvo patikslinta ir susisteminta dalis iki šiol skirtingai (arba nepilnai) pateiktos informacijos. Kadangi ne visi kūriniai bei kūrinių rankraščiai išliko, o išlikę sąrašai dėl juose nurodytų nesutapusių ir netikslių duomenų neatsako į visus tyrėjams kylančius klausimus, prieita prie išvados, kad dalis faktų gali būti patikslinti tik atsiradus naujiems, papildomiems šaltiniams. Autoriaus naudota kūrinių numeracija yra nepakankamai nuosekli ir provokuoja reviduoti bei rekonstruoti kūrinių fortepijonui sąrašą, kuris būtų itin parankus rengiant pilną, akademinį natų leidimą.

Kaip tyrimo rezultatas, sisteminantis šaltinių analizės metodu surinktus duomenis, pateikiamas Vainiūno kūrinių fortepijonui sąrašas-lentelė.

Stasio Vainiūno kūriniai fortepijonui

Nr.	Kūrinys	Metai	Opuso Nr.	I leid.	Pastabos
1.	Skerco Des-dur	1930			Rankraštis
2.	Fuga c-moll	1931			Rankraštis. Viena iš sąrašuose minimų keturių fugų
3.	„Kubilas“	1932–1935			Rankraštis. Lietuvių liaudies šokis
4.	„Sadutė“ (1)	1932–1935			Rankraštis. Lietuvių liaudies šokis
5.	„Sadutė“ (2)	1932–1935			Rankraštis. Lietuvių liaudies šokis
6.	Variacijos lietuvių liaudies tema	1933	op. 1		Rankraštis. Rankraštyje pažymėta: <i>Thema con variazioni</i>
7.	Noktiurnas c-moll	1934	op. 4 Nr. 1		Rankraštis
8.	Etiudas Des-dur	1934	op. 4 Nr. 2		Rankraštis
9.	„Mažasis skerco“	1934	op. 4 Nr. 3		Rankraštis
10.	„Lietuviškas šokis“ („Suktinis“)	1934	op. 9 Nr. 2		Rankraštis
11.	Sonata cis-moll	1934	op. 2		Rankraštis neišliko
12.	„Subatėlė“	1932–1934			Rankraštis. Lietuvių liaudies šokis
13.	„Blezdingėlė“	1932–1934			Rankraštis. Lietuvių liaudies šokis
14.	„Mažoji vabzdžių siuita“	1940	op. 7	1949	Dalys: „Uodas“, „Drugelis“, „Žiogas“, „Vapsva“
15.	Parafrazė liaudies dainos tema	1953–1954	op. 23	1957	Publikuota kaip Lietuvių liaudies dainos parafrazė
16.	Noktiurnas c-moll	1954		1957	Pirmas pavadinimo variantas: Preliudas c-moll
17.	Preliudas e-moll	1954		1957	
18.	Etiudas h-moll	1954		1957	Pirmas pavadinimo variantas: Preliudas h-moll
19.	„Bėkit, bareliai“	1954		1957	Pavadinimo variantas: „Liaudies daina“
20.	„Lopšinė“	1954		1957	
21.	„Mažasis valsas“	1954		1957	
22.	„Kiškių daina“	1954		1957	
23.	„Vaikiška pjesė“	1954		1959	
24.	„Liaudies daina“	1954		1959	
25.	„Polėkis“	1956		1957	Pirmas pavadinimo variantas: Preliudas a-moll
26.	Baladė	1963	op. 30	1964	
27.	Siuita „Gimtinės pievos“	1964	op. 31	1965	Dalys: „Auštantis rytas“, „Pakalnutės žydė“, „Liūtis“, „Žibuoklių šokis“, „Gimtinės pievos“
28.	„Rauda“	1972	op. 39	1973	Skirta Čiurlioniui
29.	Sonata-fantazija	1977	op. 41	1978	
30.	Fortepijoninis ciklas „Aštuonios nuotaikos“	1979	op. 43	1981	
31.	Siuita „Vaikų kampelis“	1982		1986	Dalys: „Liūdna dainelė“, „Maža sūartinė“, „Tylus vakaras“, „Išdaigos“, „Lopšinė“
32.	„Ganiau palšus jautelius“	?			Rankraštis. Pjesė nebaigta
33.	„Vakaras miške“	?			Rankraštis. Pjesė nebaigta
34.	[„Šokis“]	?			Rankraštis. Eskizas

*Įteikta 2019 12 16
Priimta 2019 12 23*

LITERATŪRA

- Jasinskas, K. *Stasys Vainiūnas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1960.
- Kučinskas, D. *Chronologinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogas*. Kaunas: Technologija, 2007.
- Kučinskas, D. M. K. *Čiurlionio kūriniai fortepijonui: rankraščiai ir redakcijos*. Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 1999.
- Narbutienė, O. *Stasys Vainiūnas. Kūrybinės veiklos apžvalga. Dienoraščio puslapiai ir laišakai. Amžininkų atsiminimai*. Vilnius: Vaga, 1991.
- Narbutienė, O. *Stasys Vainiūnas*. Sudarytoja V. Markeliūnienė. Vilnius: Typoart, 2010.
- Stasys Vainiūnas. 1909–1982. Kompozitorius, pianistas. S. Vainiūno kūrinių rankraščiai, biografiniai, šeimos narių dokumentai, nuotraukos, [1916]–1998. *Lietuvos literatūros ir meno archyvas*, f. 68, ap. 1, b. 11, 49, 50, 52–55, 165.
- Vytautas Bacevičius. Gyvenimo partitūra*. T. I. Sudarytoja O. Narbutienė. Vilnius: Petro ofsetas, 2005.

A reconstruction of the list of works for piano by Stasys Vainiūnas

SUMMARY. Works by the pianist and composer Stasys Vainiūnas (1909–1982) are widely known and are performed frequently. But the compilation of a complete list of his works for piano revealed the fact it had to be updated and corrected. The aim of this research is to correct and update the information we have about Vainiūnas' works for piano and to reconstruct his list of works and its chronology. There are a number of sources for this aim: hand-written lists of works including those made by the composer himself (kept at the Lithuanian Archives of Literature and Art), three books about Vainiūnas and his work (Jasinskas 1960, Narbutienė 1991, Narbutienė 2010), a comprehensive list of works on the Music Information Centre Lithuania website (<https://www.mic.lt>) and published sheet music of these works. Indeed, the volume of sources does not necessarily guarantee answers to all the questions that arise.

Having conducted a primary analysis of the sources, it was found that the information it presents about his works does not correlate, there are errors and inconsistencies, and this is determined by the varying chronology of works the composer himself gave (from his early period), and the fragmented use of numeration of opuses.

In order to clarify the inaccuracies, a review was done of the information contained in different sources about the works for piano, when they were written and any surrounding conditions. Having analysed and summarised the data in the sources, a list of Vainiūnas' works for piano was reconstructed and is presented at the end of the article as a table.

KEYWORDS:

Stasys Vainiūnas,
list of works, piano works,
numeration of works.